

Namaz Kitabü's Salât Namaz Bölümü Devamı 11

— Polat Akyol · 15 Eylül 2020

NAMAZ

KİTABÜ'S-SALÂT (NAMAZ BÖLÜMÜ)

DEVAMI 11

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ü Teâlâ'nın Adıyla...

Hamd, Allâh'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfîret dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. O'nun hidâyete erdirdiğini hiç kimse saptıramaz, saptırdığını ise hiç kimse hidâyete erdiremez. Şehâdet ederim ki, Allâh'tan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki, Muhammed aleyhisselâm O'nun kulu ve Rasûlü'dür...

Bundan sonra:

SEHİV SECDESİ BAHİSLERİ

Sehiv Secdesinin Tanımı

“Sücûd”, lügatte ister alını yere koyarak olsun, ister itaat gibi boyun büküp teslim olma emarelerinden biriyle olsun, mutlak olarak zelîlâne bir şekilde boyun büküp teslim olmak demektir. “Sehiv” ise lügatte, bilmeksizin bir işi yapmaktır. Sehiv ile nisyan (unutma) arasında lügat bakımından bir fark yoktur. Fıkıhçılar da bu ikisi arasında bir fark gözetmezler. Hatta bunlara göre sehiv, nisyan ve şek kelimeleri arasında da bir fark yoktur. Ama fıkıhçılar bu kelimelerle zan kelimesi arasında fark olduğunu ileri sürerek şöyle demektedirler: Zan, işin ağır basan yönünü uygulamaktır. Bir kişi, iki şeyden birini tercih ederek yaparsa, zanna göre hareket etmiş olur. Ama sehiv, nisyan ve şek böyle değildir. Şek'te, bir işi yapmakla yapmamak arasında tercih yapılamamakta, iki taraf da birbirine denk olmaktadır. Sehiv secdesinin lügat anlamı buydu. Fıkıhçıların ıstılahına göre tanımı, ne zaman yapılacağı, niyeti gibi hususlara gelince, mezheplerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Sehiv secdesi, namaz kılan kişinin sadece sağ tarafına selâm verdikten sonra iki secde etmesi, bundan sonra teşehhüdde bulunup selâm vermesinden ibarettir. Sehiv secdesinden sonra teşehhüdde bulunmayan kişi vacibi terk etmiş olur. Ama namazı sahîh olur. Sehiv secdesinden sonra teşehhüdde bulunduktan sonra selâm vermesi vâcib olur. Selâm vermediği takdirde vacibi terk etmiş olur ve namazdan çıkış selâmı olan ilk selâm da yeterli olmaz. Çünkü sehiv secdesi, bu ilk selâmı ortadan kaldırdığı gibi, bu selâmdan önceki teşehhüdü de ortadan kaldırır. Peygamber Efendimize salât ve dua meselesine gelince; bunları, selâmdan önceki son teşehhüdde okumalıdır. Bunları sehiv secdesinden

sonraki teşehhüdde okumaya gerek yoktur. Seçkin olan görüş budur. Bir rivayete göre sehiv secdesinden sonraki teşehhüdde de ihtiyat gereği olarak bu duaları okumak gerekir. “Sadece sağ tarafa selâm verdikten sonra iki secde etmesi” sözüne gelince bu sözle, sağla birlikte sol tarafa da selâm veren kişi kapsam dışına çıkmış olmaktadır. İki tarafa da selâm veren kişi, sehiv secdesi yükümlülüğünden kurtulmuş olur. Sahîh olan görüş budur. Kasıtlı olarak iki tarafa selâm veren kişi, vacibi terk ettiğinden ötürü günahkâr olur. Unutarak yapan günahkâr olmayıp sehiv secdesi yükümlülüğünden kurtulur. Sehiv secdesini iade etmesine de gerek yoktur. Zîrâ unutmaktan ötürü sehiv secdesi sakıt olur. Yine bunun gibi sehiv secdesinden önce namazla alâkası olmayan bir sözü unutarak veya kasıtlı olarak konuşan kişi de sehiv secdesi yükümlülüğünden kurtulur. Kasıtlı olarak namazın rükünlerinden birini yapmayan veya vacibi terk eden kişinin de sehiv secdesi yapması gerekmez, Çünkü vacibi kasıtlı olarak terk eden kişinin, günahkâr olmakla birlikte namazı sahîh olur. Sehiv secdesi yükümlülüğü de düşer. Kasıtlı olarak bir rüknü terk eden kişinin namazı batıl olur. Secde yapmak, eksikliği tamamlamaz. Hanefilere göre bu secde, sadece unutma hâlinde vâcib olur. Sehiv secdesi, kasıtlı olarak terk edilen rüknün yerini doldurmaz. Sehiv secdesini yaparken niyetin gerekli olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bazıları niyetin gerekli olmadığını söylemişlerdir. Zîrâ sehiv secdesi, namazın eksik kalan bir vacibinin yerini doldurmak için veya bir rükünde vuku bulup da sonra düzeltilen bir noksanlığın gediğini kapatmak için yapılmaktadır. Namazın her parçası için niyet etmek vâcib olmadığına göre, sehiv secdesi içinde niyet etmek gerekli olmamaktadır. Diğer bazıları da sehiv secdesi için niyetin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bunlara göre sehiv secdesi namazdır. Namaz da niyet olmaksızın sahîh olmaz. Tilâvet ve şükür secdeleri için niyet vâcib olduğu gibi, sehiv secdesi için de vâcibtir. Bunların hepsi de namaz gibidir. Namaz için niyet etmek vâcib olduğu gibi, sehiv secdesi için de niyet vâcib olur. Bu ikinci görüş daha kuvvetli olup buna göre amel etmek ihtiyata daha yakındır.

Şafiler dediler ki: Sehiv secdesi, namaz kılan kişinin selâmından önce, teşehhüdde bulunup Peygamber (s.a.s.)e ve âline salât getirdikten sonra niyet eder tıpkı namaz secdesi gibi iki secde etmesidir. Niyet ederken sadece kalben niyet etmelidir. Çünkü dille niyet etmek, namazı bozar. Bilindiği gibi bu mezhebe göre sehiv secdesi, ancak namazın selâmından önce yapılabilir. (Sehiv secdesi için de olsa) selâmdan önce konuşma halinde, doğal olarak namaz bozulur. Kasıtlı olarak (kalben) niyet etmeksizin sehiv secdesi yapan kişinin namazı batıl olur. Sehiv secdesi için niyet etmek, imam ve yalnız başına namaz kılan kişi için şarttır. İmama tâbi olarak kılanların, sehiv secdesi için niyet etmeleri şart değildir. Bu kişinin imamının niyeti, kendisi için de yeterli olur. Şâfîilere göre bu secdenin sadece sehiv nedeniyle yapılması gerekli değildir. Aksine, ileride de açıklanacağı üzere, bilerek veya unutarak da olsa namazın bir cüz’ünü terk etmek nedeniyle de sehiv secdesi yapılır. Sehiv secdesi denmesi, çoğunlukla insanın namaz cüzlerini kasıtlı olarak terk etmeyeceğinden ötürüdür. Bu secdeyi sehiv dolayısıyla yapmakta olan kişinin, secdedeyken: “Uyumayan ve unutmayan Allah, noksanlıklardan münezzehtir” demesi iyi olur. Bu secdeyi, kasıtlı olarak namazın bir cüz’ünü terk etmekten ötürü yapmakta olan kişinin secdedeyken Allah’tan afv dilemesi ve bağışlanma talebinde bulunması iyi olur. Bununla da Hanefilerin, sehiv secdesi için niyeti şart koşma hususunda Şâfîilerle hemfikir oldukları anlaşılmıştır. Zîrâ Şâfîiler, sehiv secdesinin selâmdan önce, Hanefilerse selâmdan sonra yapılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Şâfîiler sehiv secdesi için sadece iki selâmla yetinmişler, Hanefilerse iki secdenin yanı sıra

bir teşehhüd ve oturmayı gerekli görmüşlerdir.

Malikiler dediler ki: Sehiv secdesi, namaz kılan kişinin selâmdan önce yaptığı iki secdedir. Bunlardan sonra sadece teşehhüdde bulunulur, fakat Peygamber (s.a.s.) Efendimize salât ve duâ okunmaz. Eğer bu secdeyi selâmdan sonra yapmışsa bundan sonra teşehhüdde bulunur. Vâcib olarak da selâmi iade eder. İade etmediği takdirde namazı batıl olmaz. Hanefi ve Şafî mezheplerinin bu husustaki görüşleri bilinmektedir. Ancak Şâfîler derler ki: Sehiv secdesi her zaman selâmdan önce yapılır. Secdeden sonra selâm vermek zorunludur. Hanefilerse, selâmi sehiv secdesinden sonra vermenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Öyle ki bu selâmi terk eden kişi, günahkâr olmakla birlikte secdesi sahîh olur. Şu da var ki: Mâlikîlere göre selâmdan önce yapıldığı takdirde sehiv secdesi için niyete gerek yoktur. Bunlara göre sehiv secdesi, namazın cüzlerinden biri olduğu için, namaz niyeti secdeye de yeterli olur. Secde, selâmdan sonra yapıldığı takdirde, namaz dışında kaldığından dolayı niyet gerekli olur. Bu hususta Mâlikîler, Hanefilerle ittifak içinde olup Şâfîlerle görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Şu hususu da belirtmekte yarar vardır: Bir noksanlık yapıldığından dolayı Cuma namazında sehiv secdesi gerekir de yapılmaz ve selâm verilirse, bu secdeyi namazın kılındığı camide yapmak zorunlu olur. Bir fazlalık yapıldığından ötürü Cuma namazında sehiv secdesi gerekir de yapılmaz ve selâm verilirse, bu secdeyi herhangi bir camide yapmak caiz olur. Çünkü bu secde, selâmdan sonradır. Ancak bu secdeyi edâ ettiği cami, içinde Cuma namazı kılınan bir cami olmalıdır. Namazda sadece bir noksanlık veya hem noksanlık hem fazlalık olmuşsa, sehiv secdesi selâmdan önce yapılmalıdır. Meselâ namazda zamm-ı sûreyi unutup okumayan ve rükûa eğilinceye kadar hatırlamayıp ancak bundan hemen sonra hatırlayan kişi, sûreyi okumak için geri dönmez. Döndüğü takdirde namazı batıl olur. Geri dönmezse, namazı son teşehhüde kadar devam ettirir. Teşehhüdde bulunup Peygamber Efendimize salât getirir ve duâ okur! Sonra da iki sehiv secdesini yapar. Yine teşehhüdde bulunur ve salât ile duayı okumaksızın selâm verir. Namazda sadece bir fazlalık olmuşsa, sehiv secdesi selâmdan sonra yapılır. Geciktirmek mekruh olur. Selâmdan sonra yapılması gereken sehiv secdesinin kasıtlı olarak selâmdan önce yapılması veya selâmdan sonra geciktirilmesi haramdır. Ama bu bir kasıtlı yapılmışsa ne mekruhtuk, ne de haramlık söz konusu olmaz. Her iki durumda da namaz batıl olur. Hanbeliler dediler ki: Sehiv secdesi, tekbir alarak iki secde etmektir. Bunun bu kadarında ittifak vardır. Aşağıda açıklanacak sebeplerden ötürü sehiv secdesinin selâmdan önce ve selâmdan sonra yapılması caizdir. Sehiv secdesi, selâmdan sonra yapılması gerektiği halde selâmdan önce yapılırsa, secdeden sonra ve selâmdan önce teşehhüdde bulunmak gerekir. Sehiv secdesinin selâmdan önce yapılması gerekiyorsa, kendisinden önceki teşehhüdle yetinilerek ayrıca secdeden sonra teşehhüde gerek kalmaz. Şâfîler de bu görüştedirler. Yalnız Hanbelîler, iki durum dışında sehiv secdesinin selâmdan önce yapılmasının mutlak olarak daha faziletli olduğunu söylerler. Bu iki duruma gelince: 1. Namazda bir veya daha fazla rek'atteki noksanlıktan ötürü secde yapmak için, önce noksanlık ikmâl edilip selâm verilir. Sonra da sehiv secdesi yapılır. 2. İmam, namazdaki bir husustan ötürü şüpheye düşer, sonra da geri kalan kısmı kendi kuvvetli zannına dayanarak devam ettirirse, bu durumda sehiv secdesini selâmdan sonra yapmak daha faziletli olur. Mûcib sebepleri muhtelif olsa bile, birden fazla olan sehivler için sadece iki secde yapmak yeterli olur. Bir namazda hem selâm öncesi, hem de selâm sonrası sehiv secdesini gerektiren sebepler vukû bulursa, önceki sehiv secdesi diğerine tercih edilir. 426 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul,

1993: 632-635.

Sehiv Secdesinin Sebepleri

Sehiv secdesi yapılmasını gerektiren sebepler, mezheblere göre değişik olup aşağıda detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Hanefiler dediler ki: Sehiv secdesi bazı sebeplerden ötürü gerekir:

Birinci Sebep: Bir kimsenin, kıldığı namazda bir veya daha fazla rek'at arttırma veya eksiltmesidir.

Namazda fazladan bir rek'at kıldığına kesinlikle kanaat getiren kişi, meselâ öğle namazının dört rek'atlık farzını kılip da beşinci rek'ate kalkan kişi, bu rek'atin rükûundan kalktıktan sonra namazı fazlalaştırdığını anlarsa, oturmaksızın selâm vererek namazı kesebileceği gibi, oturup selâm vererek de kesebilir. Ama en iyisi oturup ondan sonra selâm vermesidir. Her halükârda sehiv secdesi yapması gerekir. Yine bunun gibi namazını bir rek'at eksik kıldığına kesinlikle kanaat getiren kişi, meselâ öğle namazının üç rek'atini kıldıktan sonra oturur, teşehhüdeyken hatırlarsa, ayağa kalkarak dördüncü rek'ati kılar. Sonra da teşehhüde bulunup salât getirir... Arkasından da önce anlatılan şekliyle sehiv secdesi yapar. Namaz kılan kişi, namazda kaç rek'at kılmış olduğu hususunda şüpheye düşerse, bununla ilgili iki durum söz konusu olur:

1. Bu şüphe, kişinin her zaman karşılaşmadığı, yeni görülmekte olan bir şüphe olabilir.
2. Veyahut da bu şüphe, kişinin her zaman karşılaştığı ve alışık olduğu bir şüphe olabilir. Bu şüphe birinci şıktaki şüphe türünden ise, namaz kılmakta olan kişi derhal namazını keserek yeniden namaza başlamalıdır. Sadece niyet ederek değil, aynı zamanda namaza zıt bir fil işleyerek namazını kesmelidir. Bilindiği gibi namazı selâm lafzıyla kesmek vâcibdir. Bu durumdaki şahıs, oturup selâm vermelidir. Ayaktayken selâm verdiği takdirde sahîh olur. Ama önce de belirtildiği gibi evlâ olan hükme ters düşmüş olur. Bu şüphe ikinci şıktaki şüphe türündense, namaz kılmakta olan kişi, namazı kesmeyip kendi kuvvetli zannına göre hareket ederek namaza devam eder. Diyelim ki; öğle namazım kılmakta olan bir kişi, üçüncü rek'atteyken, üçüncü rek'atte mi, yoksa dördüncü rek'atte mi olduğu hususunda şüpheye düşerse, kendi zannına göre hareket eder, etmelidir. Dördüncü rek'atte olduğunu zannederse, bu rek'ati tamamladığında oturup "tahiyyat" okuması, Peygamber Efendimize salât getirip sonra da selâm vermesi ve önce belirtilen şekliyle sehiv secdesi yapması gerekir. Üçüncü rek'atte olduğunu zannederse, bundan sonra dördüncü rek'ati kılip teşehhüde bulunmalı, salât okumalı ve selâmdan sonra bilinen şekliyle sehiv secdesi yapmalıdır. Kıyâs bu yöndedir. Bu anlattıklarımız, bireysel olarak kılınan namazlar için söz konusudur. Ama namaz kıldırmakta olan bir imam, namazdayken şüpheye düşer, cemaati de namazı arttırdığı veya eksilttiğine ilişkin ikrarda bulunursa, cemaatin sözüne uyararak namazı iade etmesi gerekir. Ama cemaatle ihtilâfa düşerse, onlar üç rek'at kıldırdığında kendi aralarında ittifak ederler de kendisi dört rek'at kıldırdığına yakînen inanırsa kendi kanaatine göre hareket eder ve namazı iade etmez. Namaz kılanlardan bir veya daha fazla kişi, imamın tarafına geçerlerse imamın sözüne itibâr edilir. İmam şüpheye düşer ve cemaatin bir kısmı namazın tam kılındığı, bir kısmı da eksik kılındığına yakînen inanırlarsa namazı sadece şüphe edenlerin iade etmeleri gerekir. İmama uyanlardan biri, namazın eksik kılındığına yakînen inanır, imam ve cemaatin diğer kısmı şüpheye düşerlerse, bu durumda eğer vakit

içindelerse ihtiyat gereği namazı iade etmeleri daha uygun olur. Aksi takdirde iade etmezler. Cemaat içinde olmasa bile âdil bir kişinin namazdan sonra, imamın sözgelimi öğle namazını üç rek'at olarak kıldırıldığını haber verirse ve imam da bunun doğru sözlü veya yalancı biri olduğunda tereddüde düşerse, ihtiyat gereği olarak namazı iade etmesi uygun olur. Üç rek'at kıldığını iki adil kişi haber verirse, onların sözlerine göre hareket edilir. Artık imamın sözü muteber olmaz. Ama haber veren kişi, âdil biri değilse haberine itibar edilmez. İmam, niyet veya iftitah tekbirinde şüpheye düşerse veya namazdayken abdestinin bozulduğu, ya da kendisine necaset bulaştığı hususunda şüpheye düşerse, bu şüphe de kendisinde ilk defa vukû buluyorsa namazını kesmesi, şüphesini de sağlama bağlayıp namazını iade etmesi gerekir. Ama bu şüphe, her zaman alışık olduğu bir şüphe ise, aldırmaııp namaza devam eder. Namazın tamamlanmasından sonra baş gösteren şüphenin namaza bir zararı olmaz.

İkinci Sebep: Sehv secdesinin ikinci sebebi, farz olan son ka'dede sehv yaparak ayağa kalkmaktır. Bu durumdaki bir şahıs, geri dönüp teşehhüd miktarınca oturmalı, sonra selâm verip sehv secdesi yapmalıdır. Secde yapması, farz olan son ka'deyi zamanından sonraya bırakmış olması nedeniyledir. Bu kişi geri dönmeyip beşinci rek'ati kılmaya devam eder ve bu rek'atin secdesini yaparsa, başını secdeden kaldırmakla namazı nafilere dönüşür ve buna altıncı bir rek'at daha ilâve eder. Eğer bu durum ikinci namazında meydana gelirse, sahih olan kavle göre bu durumda sehv secdesi yapmaz. Çünkü namazın nafilere dönüşmesi, sehv secdesi gereğini ortadan kaldırır. Ama namazı aslen nafîle olmuş olsaydı durum farklı olur ve sehv secdesi yapması gerekirdi. Her halükârda nafilere dönüşen farzı iade etmek zorunludur.

Üçüncü Sebep: Farz namazların birinci ka'desinde sehv yaparak oturmayıp üçüncü rek'ate kalkmaya kasteden kişi, ayağa kalkmadan hatırlayıp oturursa namazı sahih olur. Sehv secdesi gerekmez. Ama ayağa kalktıktan sonra ka'dede oturmadığını hatırlarsa teşehhüde geri dönmez. Geri döndüğü takdirde bazıları namazının batıl olacağını, zîrâ birinci ka'denin farz olmadığını, farz olan hususun kıyam olduğunu; farz olan kıyama bırakıp farz olmayan birinci ka'deye geri dönmenin namazı batıl kılacağını söylemişlerdir. Gerçek olan şu ki; bu uygulama namazı bozmadır. Zîrâ bu durumda namaz kılan kimse, farz olan kıyama terk etmemiş, sadece geciktirmiştir. Bunu şöylece örneklendirebiliriz: Zamm-ı sûre okumayı unutup rükûa varan kişi, hatırladığı takdirde rükûu iptal ederek kıyam hâline geri döner, sûreyi de okursa namazı sahih olur. Bir rükûu veya farzı, zamanından sonraya bıraktığı gerekçesiyle de sehv secdesi gerekir. Bu anlatılanlar, kişinin yalnız başına namaz kılması veya imam olarak başkasına namaz kıldırmasıyla ilgiliydi. İmama tâbi olarak kılmakta olan kişi, imamıyla birlikte birinci ka'dede oturmayıp ayağa kalktıktan sonra, imam geri dönüp oturursa kendisi de imama tâbi bulunması nedeniyle geri dönmek mecburiyetinde olur. İmama bağlı olduğu için bu oturuş kendisine farz olur.

Dördüncü Sebep: Bir rükûu diğer bir rükûnden bir vâcibten önceye almak. Bir rükûu diğer bir rükûnden önceye almanın misâli, iftitah tekbirini aldıktan ve "Sübhâneke"yi okuduktan sonra unutarak rükûa varmaktır. Bu durumdaki bir kişi, rükû rükûnünü kıraat rükûnünden önceye almış olmaktadır. Dolayısıyla da sehv yaptığını hatırladığında kıyam hâline geri dönerek kıraat rükûnünü edâ etmeli, sonra ikinci kez rükûa varmalı ve namazı tamamladıktan sonra bilinen şekliyle sehv secdesi yapmalıdır. Kıraatte bulunmadığını rükûdayken hatırlamazsa, bu rek'at lağv olur. Selâm vermeden önce bunun yerine bir rek'at kılıp selâm vermeli ve sonra da sehv secdesi yapmalıdır. Bir rükûu bir vâcibten önceye almanın

misâli ise, rükûu zamm-ı sûreden önceye almaktır. Bu hatâyı rükû esnasında hatırladığı takdirde, rükûdan kalkıp sûreyi okumalı, sonra da ikinci kez rükûa varmalıdır. Rükûdayken hatırlamadığı takdirde, selâmdan sonra sehiv secdesi yapması gerekir.

Beşinci Sebep: Sehiv secdesinin sebeplerinden biri de şu sayılacak vâciblerden birini terk etmektir. Bu vâcibler on bir tanedir.

1. Fâtiha'yı okumak: Namaz kılan kişi, Fâtiha'nın tümünü veya yarıdan çoğunu farz namazların ilk iki rek'atinden birinde okumazsa sehiv secdesi yapması vâcib olur. Ama yarıdan çoğunu okur da azını okumazsa sehiv secdesi gerekmez. Çünkü yandan çoğunu okumak, tamamını okumak gibidir. Bu hususta imamla münferid arasında bir fark yoktur. Aynı şekilde vitir veya nafîle namazlarının herhangi bir rek'atinde de Fâtiha'nın tamamını veya yandan çoğunu terk eden kişinin, sehiv secdesi yapması vâcib olur.

2. Fatiha'dan sonra zamm-ı sûre veya üç kısa, ya da bir uzun âyet okumak: Fatiha'dan sonra bir şey okumayan, ya da kısa bir âyet okuyan kişinin sehiv secdesi yapması gerekir. Çoğun hükmü tamamın hükmü sayıldığından ötürü, Fatiha'dan sonra iki kısa âyet okuyan kişinin sehiv secdesi yapması gerekmez. Fatiha veya zamm-ı sûre okumayı unutup rükûa varan ve sonra da okumadığını hatırlayan kişi, kıyam hâline geri dönüp gerekli kıraati edâ eder. Unutmuş olduğu eğer Fatiha ise, onu okur, sonra da zamm-ı sûreyi yeniden okur. Rükûu da iade edip namazın sonunda sehiv secdesi yapar. Unutmuş olduğu, vitrin Kunut'u ise ve bunu rükûdayken hatırlarsa, artık Kunut'u okumak için kıyam hâline dönmek gerekmez. Ama sehiv secdesi yapmak vâcib olur. Geri dönüp Kunut'u okuduğu takdirde rükûu geçerliliğini korur. Ama yine sehiv secdesi yapması gerekir. Fâtiha'yı unutarak iki kez okuyan kişi, zamm-ı sûreyi geciktirmesi nedeniyle sehiv secdesi yapmalıdır. Kıraat tertibinde nükseden, yani birinci rek'atte Duhâ sûresini, ikinci rekatte ise A'lâ sûresini okumakla sehiv secdesi yapmak gerekmez. Çünkü sûreler arasındaki tertibe riâyet etmek, namazın vâciblerinden değil, Kur'an düzeninin ve tertibinin vâciblerindedir. Aynı şekilde zamm-ı sûreyi okuduktan sonra susup rükûa biraz gecikmeyle giden kişinin sehiv secdesi yapması vâcib olmaz. Bu hal, imam olarak namaz kıldırın şâfiîlerde çok görülür.

3. Kıraati farzların ilk iki rek'atlerinde tesbit etmek: Kıraati son iki rek'ate aktaran veya sadece ikinci ve üçüncü rek'atlerde kıraatte bulunan kişinin vitir ve nafîle namazlarının tersine sehiv secdesi yapması vâcib olur.

4. Aynı rek'atte mükerrer olarak yapılan fiiller arasında tertibe riâyet etmek: Buna örnek de, bir rek'atteki iki secdedir. Namaz kılan kişi secdelerden birini unutarak müteâkib rek'ate kalkar ve bu rek'ati kılıp da iki secdesini yaptıktan sonra önceki rek'atte unutmuş olduğu secdeyi bunlara eklerse namazı sahîh olur. Bu tertib vacibini terk etmiş olduğundan dolayı sehiv secdesi yapması gerekir. Terk ettiği secdeyi ikmâl ederken daha öncesini iade etmesi gerekmez. Ama mükerrer olmayan fiiller arasındaki tertibe riâyet etmemeye gelince, bunu şöyle bir örnek vererek açıklayabiliriz: Bir kişi iftitah tekbirini aldıktan sonra rükûa varır, rükûdan kalktıktan sonra Fatiha ve zamm-ı sûreyi okursa, önceden yapmış olduğu rükûu lağv olur. Kıraati tamamlayınca yeniden rükûa varması ve namazın sonunda da sehiv secdesi yapması gerekir.

5. Rükû ve secdede itmi'nân: Unutarak itmi'nânı terk eden kişinin, sahîh görüşe göre sehiv secdesi yapması gerekir.

6. Vâcib olan ka'de: Bu ister farzda, isterse nafilede olsun, son ka'de dışındaki ka'dedir. Meselâ ilk ka'dede oturmayıp unutarak tam bir kıyamla müteâkib rek'ate kalkan kişi, namazını kılmaya devam edip tamamlar. Sonra da sehiv secdesi yapar. Zîrâ bu kişi, vâcib olan oturuşu terk etmiştir. 7. Tahiyâtü'yü okumak: İlk ka'dede olsun, son ka'dede olsun unutarak Tahiyâtü'yü okumayan kişinin sehiv secdesi yapması gerekir.

8. Vitir'de Kunut okumak: Bunu okumadan rükûa varan kişinin sehiv secdesi yapması gerekir.

9. Kunut tekbiri: Kunut'a başlarken tekbir almayan kişinin sehiv secdesi yapması gerekir.

10. Bayram namazının ikinci rek'atindeki rükû tekbiri: Birinci rek'atin tersine ikinci rek'atteki rükû tekbiri vâcibtir. Terkedilmesi hâlinde sehiv secdesi yapmak gerekir.

11. Vâcib oluşuna göre imamın, kıraati sesli veya sessiz yapması: Sesli okunması gereken yerde sessiz, sessiz okunması gereken yerde sesli okursa sehiv secdesi yapması gerekir. Tabîi bu, duâ ve sena dışındaki kıraat için sözkonusudur. Bunların sesli okunması hâlinde sehiv secdesi gerekmez. Bütün bu anlatılan durumların farz veya nafile bir namazda vuku bulması, hüküm bakımından değişiklik getirmez. Mâlikîler: sehiv secdesinin üç sebepten ötürü gerektiğini söylemişlerdir:

Birinci Sebep: Namazın sünnetlerinden birini terk etmek! Bunun açıklaması şöyledir: Namaz içindeki müekked sünnetlerden birini yapmamak. Meselâ zamm-ı sûreyi unutarak yerinde okumayan kişinin, bu sûreyi terk etmiş olduğu muhakkak veya şüpheli de olsa namaz için bir noksanlık sayılır. Bu durumda selâm vermeden önce sehiv secdesi yapmak gerekir. Yine bunun gibi, yaptığı hatanın bir eksiklik mi, yoksa bir fazlalık mı olduğu hususunda şüpheye düşen kişinin hatâsına eksiklik gözüyle bakılır. Bu eksiklik de selâmdan önce yapılacak sehiv secdesiyle ikmâl edilmiş olur. Bilindiği gibi bu mezhebe göre, namazdaki eksikliklerin sehiv secdesiyle ikmâl edileceği kural hâline gelmiştir. Terkinden dolayı sehiv secdesi yapılan sünnetle ilgili olarak üç şart gereklidir:

a. Bu sünnet, önce de söylendiği gibi müekked bir sünnet olmalıdır. Rükû veya secde tekbirlerinden biri gibi gayr-ı müekked bir sünneti veya sabah namazındaki Kunut gibi bir mendubu sehven terk eden kişinin sehiv secdesi yapması gerekmez. Gayr-ı müekked bir sünnetin terkinden ötürü, selâmdan önce sehiv secdesi yapan kişinin, namazdan olmayan bir şeyi namaza eklemesi nedeniyle namazı batıl olur. Bu durumdaki kimsenin, selâmdan sonra secde etmesi hâlinde, namazdan olmayan bir şeyi namaz dışında fazladan yapmış olması dolayısıyla namazı batıl olmaz.

b. Bu sünnet, namaz içindeki bir sünnet olmalıdır. Namaz kılan kimsenin, önünden geçenlerin kendisinin namazına zarar vermemeleri için önüne sûtreyi koyması gibi namaz dışındaki bir sünneti unutarak terk etmesi sehiv secdesi yapmasını gerektirmez.

c. Bu sünneti terk eden kişi, unutarak terk etmiş olmalıdır. Müekked bir sünneti kasıtlı olarak terk eden kişinin namazının sahîh veya batıl olacağı hususunda ihtilâf vukû bulmuştur. Namaz içindeki gayr-ı müekked sünnetlerden iki tanesini terk etmek, hüküm ve şartlar bakımından müekked bir sünneti terk etmek gibi olur. Gayr-ı müekked sünnetlerden iki tanesini sehven terk eden kişinin, sehiv secdesi yapması gerekir. Kasten terk eden kişinin namazının batıl olup olmayacağı hususunda ise ihtilâf vukû bulmuştur. İki'den fazla sünneti kasıtlı olarak terk eden kişinin namazı kuvvetli görüşe göre batıl olur. Allah'tan bağışlanma dileyip namazı iade etmesi gerekir. Özetleyecek olursak deriz ki: Müekked bir sünneti veya hafif iki sünneti unutarak terk etmek, sehiv secdesiyle telâfi edilebilir. Hafif bir sünneti

veya mendubu -buna fazîlet de denir- terk etmekten ötürü sehiv secdesi gerekmez. Bu nedenle selâmdan önce sehiv secdesi yapan kişinin namazı batıl olur. Selâmdan sonra secde edenin namazı ise batıl olmaz. Farzlardan birini terk eden kişinin eksikliği, secdeyle telâfi edilmez. Bu eksiklik son rek'atte de olsa, bunu edâ etmek mecburiyetindedir. Terk edilen bu rükün, son rek'atte ise ve namazının tam olduğuna inanıp da selâm vermesinden önce hatırlarsa, bu eksik rükünü hemen yerine getirir. Namazının tamam olduğuna inanıp da selâm verirse, eksik rek'ati lağvedip eksikliği gidermek için bir rek'at kılarca namazı sahîh olur. Lağvettiğinin yerine namaza bir rek'at eklediği için sehiv secdesi yapması gerekir. Tabîî bunu, selâmdan sonra yapacak kadar müsait zaman varsa yapar. Aksi takdirde namazı batıl olur. Terk edilen rükün son rek'atte değil de diğer rek'atlerden birinde olursa, müteâkib rek'atin rükûunu akdetmeden önce bu eksik rükünü ikmâl eder. Rükûu akdetmek de, başı mutmain ve mutedil olarak rükûdan kaldırmakla olur. Ancak terk edilen rükün, bir rükû ise, müteâkib rek'atin rükûu, başı kaldırmaksızın da olsa sadece o rükûa eğilmekle tahakkuk eder. Meselâ ikinci rek'atin secdesini sehven terk eden kişi, üçüncü rek'ate kalkarsa, hatırladığı takdirde müteâkib rek'atin rükûundan başını mutmain ve mutedil olarak kaldırmadan önceki rek'atin eksik bıraktığı secdesini ikmâl eder. Şayet hatırlamaz da rükûdan kalkarsa namazına devam eder. Üçüncü rek'ati ikinci rek'at olarak sayar ve sonunda da ka'deye oturur. Bundan sonra iki rek'at daha kılıp selâm verir. Ve ikinci rek'at olarak saydığı üçüncü rek'atte sadece Fâtiha'yı okuduğu, zamm-ı sûreyi okumadığı; ayrıca fazladan bir rek'at kıldığı gerekçesiyle de sehiv secdesi yapması gerekir. Noksanlığı ikmâl etmenin keyfiyeti şöyledir: Rükûu terk etmiş olan kişinin kıyam hâline geri dönerek Kur'an-ı Kerîm'in Fatiha dışındaki herhangi bir yerinden bir miktar okuması ve bundan sonra rükû etmesi mendubtur. Ki, rükûu kıraatten sonra olmuş olsun. Rükûdan kalkmayı terk eden kişi, rükû haddine varıncaya kadar kambur hâle döner. Sonra da niyet ederek rükûdan kalkar. Bir secdeyi terk eden kişi, secdeyi oturuştan sonra yapmış olmak için, oturur. İki secdeyi terk eden kişi, kıyamdan secdeye doğru inip iki secdeyi ikmâl eder. Fâtiha'yı terk etmiş olma durumu, bu anlatılan hükümlerden istisna edilmiştir. Fâtiha'yı sehven terk eden kişi, rükûa varıncaya kadar hatırlamadığı takdirde, meşhur kavle göre namazına devam eder. Selâmdan önce de sehiv secdesi yapar. Namazın bir rek'atında de olsa okuduktan sonra Fâtiha'yı geri kalan rek'atların birinde veya daha fazlasında terk etme arasında herhangi bir fark yoktur. Şu yüzden ki: Bu mezhebin mütemed görüşüne göre, Fâtiha'nın, namazın bütün rek'atlarında okunması gerekli ise de bunu bir rek'atte okuyup diğerlerinde unutarak terk eden kişinin namazı sahîh olur. Fâtiha'nın bir rek'atte vâcib olduğu görüşüne uyarak bu eksiklik, sehiv secdesiyle telâfi edilir. Bu durumdaki bir kişinin, namazını vakit içinde veya dışında iade etmesi ihtiyat gereğidir. Fâtiha'yı okumamış olmaktan ötürü sehiv secdesini kasıtlı olarak terk eden kişinin namazı batıl olur. Unutarak yapmayan kişi, eğer aradan örfe göre uzun bir zaman geçmemişse, sehiv secdesini yine de yapmalıdır. Aksi takdirde namazı batıl olur. Kasıtlı olarak veya unutarak Fâtiha'yı terk eden kişi, rükûdan önce hatırlar da okumazsa, Fatiha her rek'atte vâcib olduğu için namazı batıl olur ki, bu da meşhur bir görüşür.

İkinci Sebep: Namaz filleri cinsinden olmayan bir fiili fazladan yapmak! Unutarak hafifçe bir şey yemek veya azıcık konuşmak gibi! Rükû ve secde gibi namaz rükünlerinden birini fazladan yapmak veya bir ya da iki rek'at gibi, namazın bir kısmını fazladan yapmak da böyle olup sehiv secdesini gerekli kılar. Yapılan fazlalık namazın kıraatinden ise ve bu kıraat de farz değilse, yine sehiv secdesini gerektirir. Meselâ dört

rek'atli bir namazın son iki rek'atinde unutarak fazladan zamm-ı sûre okuyan kişinin sehiv secdesi yapması gerekmez. Selâm verdikten sonra sehiv secdesi yapsa da namazı batıl olmaz. Çünkü yapmış olduğu fazlalık, namaz dışındaki bir fazlalıktır. Yapılan fazlalık, Fatiha gibi farz bir kıraat ise ve namaz kılan kişi sehven Fâtihâ'yı tekrar okursa sehiv secdesi yapmalıdır. Bir kimse farz kıraati fazlalaştırdığında şüphe içinde bile olsa sehiv secdesi yapmak mecburiyetindedir. Sözelimi öğle namazını kılan bir kimse, üç rek'at mi, yoksa dört rek'at mi kıldığı hususunda tereddüde düşerse, namazını hangisine yakînen hükmederse ona göre tamamlar ve bir rek'at daha kılar. Kıldığı rek'atin fazla olduğu olasılığından dolayı selâmdan sonra sehiv secdesi yapar. Şef namazını kılmakta olan kişi, Şef namazında mı, yoksa vitirde mi olduğu hususunda tereddüde düşerse, bulunduğu namazı Şef namazı sayılır ve sonra da vitir olarak bir rek'at kılar. Kıldığı bu rek'atin fazla olduğu ihtimaline dayanarak selâmdan sonra sehiv secdesi yapar. Uzatmanın meşru olmadığı yerlerde, meselâ rükûdan kalkma ve iki secde arasında oturmada fazladan beklemek de ziyâdelik sayılır ve sehiv secdesini gerektirir. Uzatmanın sınırı, vâcib ve sünnet olan itmi'nân miktarından açıkça fazladan beklemektir. Ama uzatmanın meşru olduğu secde ve son ka'de gibi yerlerde uzatmak, sehiv secdesini gerekli kılan bir uzatma sayılmaz. Kişinin bir rek'atte de olsa Fâtihâ'yı gizlice okumayı terk edip yerine kendisinin veya yanında bulunanların işiteceğinden fazla yüksek bir sesle okuması da fazlalıktan sayılır ve sehiv secdesini gerektirir. Ama gerektiğinde seslice okumayı terk edip -sadece dili hareket ettirerek- en alt seviyede sessizce okuması, fazlalık değil noksanlıktır ve bu sadece Fatiha, ya da hem Fatiha, hem zamm-ı sûrede vukûbulmuşsa, selâmdan önce sehiv secdesini gerekli kılar. Eğer yalnızca zamm-ı sûrede vukû bulmuşsa ve bir tek rek'atte olmuşsa, sehiv secdesi gerekli olmaz. Çünkü bu, hafif bir sünnettir. Ama bu, iki rek'atte tekerrür ederse sehiv secdesini gerektirir. Şu da var ki: İmam veya bireysel olarak namaz kılan kişi, birinci teşehhüdde oturmazsa elleri ve dizleri yerden ayrılmadıkça geri dönmesi sünnet olur. Aksi takdirde geri dönmez. Dönse de namazı batıl olmaz. Üçüncü rek'atte Fâtihâ'dan birkaç âyeti okuduktan sonra geri dönse bile namazı batıl olmaz. Fâtihâ'yı tamamladıktan sonra dönerse namazı batıl olur. İmama tâbi olarak namaz kılmakta olan kişi, imamın elleri ve dizleri yerden ayrılmadıkça ka'deye geri dönmesi hâlinde veya Fâtihâ'yı tamamlamadan önce geri dönmesi hâlinde ona uymak mecburiyetindedir. Yine bunun gibi, elleri ve dizleri yerden ayrıldıktan sonra ka'deye geri dönmeme hususunda da imama tâbi olmak mecburiyetindedir. Bu hususlarda kasıtlı olarak imama muhalefet ederse ve bu da cahilliğinden veya kendi te'vîlinden kaynaklanmışsa, namazı batıl olur.

Üçüncü Sebep: Sehiv secdesi sebeplerinin üçüncüsü, noksanlık ve fazlalığın birlikte vukû bulmasıdır. Buradaki noksanlıktan maksat, müekked olmasa bile, bir sünneti terk etmektir. Fazlalıktan maksat, ikinci sebepte açıklanmıştır. Meselâ zamm-ı sûreyi sesli okumak gerektiği halde sehven sessiz okuyan ve fazladan bir rek'at kılan kişi, noksanlıkla fazlalığı bir araya getirmiş olur. Noksanlık tarafını fazlalık tarafına tercih ederek selâmdan önce sehiv secdesi yapmalıdır. Hanbeliler dediler ki: Sehiv secdesinin sebepleri noksanlık, fazlalık ve bazı şekillerinde şüphe olmak üzere, üç tanedir. Bu sayılan sebeplerden biri sehiv sonucu vukû bulursa secde gerekir. Bu sebeplerden biri kasde bağlı olarak vukû bulursa namaz batıl olmaz. Eğer fiilî olursa namaz batıl olur. Bunlardan biri mahalli dışında sözlü olursa, namaz batıl olmaz. Cenaze namazı, şükür secdesi, sehiv secdesi ve tilâvet secdesinde sehiv meydana gelirse sehiv secdesi gerekmez. Başka namazlarda vukû bulursa secde gerekir. Namazda fazlalık yapmaya

gelince; bunun misâli, kişinin fazladan olarak bir kıyam veya ka'de yapmasıdır. Bu görüşte olanlara göre fazladan yapılan bu ka'de, istirahat oturumu kadar olsa bile fazlalık sayılır. Teşehhüdde ettahiyâtünün yanı sıra Fatihayı okuyan veya kıyamda Fâtihâ'nın yanısıra ettahiyâtüyü okuyan kişi namazda fazlalık yapmış olur. Fiilî fazlalık yapan kişinin sehiv secdesi yapması vâcib; mahalli dışında sözlü fazlalık yapan kişinin sehiv secdesi yapması ise mendubtur. Namazda noksanlık yapmaya gelince; bunun misâli, kişinin rükû, secde veya Fâtiha'yı veya bunlara benzer bir rüknü sehven terk etmesidir. Bu sayılanlardan birini terk eden kişi, müteâkib rek'atin kıraatine başlamadan önce hatırlarsa, bunları ve bunlardan sonraki rükünleri yerine getirmesi, sonra da sehiv secdesi yapması gerekir. Hatırlamaz da müteakip rek'atin kıraatine başlarsa, rek'ati lağvederek, sonra kıldığı rek'ati onun yerine geçirir. Sonra da eksik kalan rek'atin yerine bir rek'at kılar. Vâcib olarak da sehiv secdesi yapar. Müteâkib rek'atin kıraatine başladıktan sonra eksikliği ikmâl için, haram olduğunu bile bile geriye dönerse namazı batıl olur. Fakat bunun caiz olduğuna inanarak geri dönerse namazı batıl olmaz. Müteâkib rek'atin kıraatine başlamadan önce eksikliği hatırlar da ikmâl etmek için kasıtlı olarak geri dönmezse ve hükmü de biliyorsa, namazı batıl olur. Hüküm hakkında bilgisi yoksa rek'ati lağveder. Müteâkib rek'ati onun yerine geçirir. Sonra da onun yerine bir rek'at kılar. Sehiv secdesi yapması da vâcib olur. Noksanlığı ancak selâm verdikten sonra hatırlamışsa ve bu noksanlık, son rek'atte değil de, diğer rek'atlerden birinde vukû bulmuşsa, bu rek'atin yerine tam bir rek'at kılar. Bu noksanlık eğer son rek'atte vukû bulmuşsa, bu rek'ati ve bu rek'atten sonraki (teşehhüd ve salât gibi) kısımları yeniden ifâ eder. Sonra da sehiv secdesi yapar. Tabîî bu anlatılan uygulamaya, selâmdan sonra uzun bir süre geçmemişse ve namaz kılan kişi konuşmamış veya abdesti bozulmamışsa tatbik edilebilir. Aksi takdirde namaz batıl olur ve iade edilmesi vâcib olur. Namazda sehiv secdesini gerekli kılan şüpheye gelince, bunun misâli; namaz kılan kişinin rükünlerden birini terk etmesi veya rek'atlerin sayısı hususunda şüpheye düşmesidir. Bu durumda namaz kılan kişi, namazın geri kalan kısmına kesin bildiği şekilde devam eder. Şüphe ettiği eksikliği ikmâl eder, namazını tamamlar ve sonra da sehiv secdesi yapar. Rükû halindeyken imama yetişen kimse, rükûdan kalkmasından önce imama yetişip yetişmediği hususunda şüphe ederse bu rek'ati kılmış sayılmaz. Sonra da gerekli kısımlarıyla birlikte bu rek'ati yeniden kılip sehiv secdesi yapar. Namazın vâciblerinden birini terk ettiğinden şüpheye düşen kişi, meselâ rükû veya secde tesbihlerinden birini terk ettiği konusunda şüpheye düşmüşse sehiv secdesi yapmaz. Zîrâ sehiv secdesi, vacibin terki hususunda şüpheden ötürü gerekli olmaz. Aksine, vacibin sehven terkenden ötürü gerekir. Namazın rek'atlerini tamamlayıp teşehhüdde bulunan kişi, son rek'ati fazla kıldığından şüphe ederse sehiv secdesi yapması gerekmez. Ama teşehhüdden önce, son rek'ati fazla kıldığından şüphe ederse, sehiv secdesi yapması gerekir. Bir secdeyi fazla yaptığından şüphe eden kişinin durumu da aynen bunun gibidir. Bu anlatılanlardan ortaya çıktığı üzere, şüphenin her çeşidinde sehiv secdesi gerekli olmamaktadır. Yapılması istenmeyen durumlarda sehiv secdesi yapan kimsenin, bu sehiv secdesinden ötürü ayrıca sehiv secdesi yapması gerekir. Çünkü böyle bir kişi, namaza meşru olmayan iki secde eklemiş olmaktadır. Namazında sehiv yaptığını bilen ve fakat bu sehvinden ötürü secde etmesinin gerekli olup olmadığını bilmeyen kişi, secde etmez. Zîrâ bu secdenin sebebi gerçekleşmiş değildir. Asıl olan da olmamasıdır. Namazında sehiv yapan ve fakat bundan ötürü secde edip etmediği hususunda şüphe eden kimse, sadece sehiv için iki secde eder. İmamın ardında namaz kılmakta olan bir tek kişi ise, bu bir rüknün veya bir rek'atin terk

edildiğinden şüphe ederse, bireysel olarak kılan gibi, namazı en azı üzerine tamamlaması ve imamın işlediği fiile dönmemesi gerekir. İmamın selâm vermesinden sonra şüphelendiği kısmı edâ etmesi ve sehiv secdesi yapması, sonra da selâm vermesi gerekir. İmamın arkasında kendisiyle birlikte başka namaz kılanlar da varsa, imamın ve imamla birlikte cemaatin işlediğine dönmesi gerekir. Bir kişi secdeyi gerekli kılan bir şüphe bulur ve sonra da isabet ettiğini anlarsa, bu şüphe için secde etmesi gerekmez. Sehven veya bilmeyerek, mânâyı değiştirecek şekilde hatalı kıraatte bulunan kişinin sehiv secdesi yapması vâcibtir. Namazın sünnetlerinden birini terk eden kişinin sehiv secdesi yapması mubahtır.

Şafililer dediler ki: Sehiv secdesinin sebepleri altı tanedir:

1. İmamın veya yalnız başına namaz kılmakta olan kişinin eb'az diye adlandırılan müekked sünnetlerden birini terk etmesi. Namazın ilk teşehhüdü ve her gün okunan Kunut gibi. Fâtîha'dan sonra zamm-ı sûre okumak ve benzeri hey'et diye adlandırılan gayr-ı müekked sünnetlerden birini kasden veya sehven terk eden kişinin sehiv secdesi yapması gerekmez. Rükû veya secde gibi bir farzı terk eden kişi bunu, (müteâkib rek'at-teki mislini) yapmadan önce hatırlarsa derhal ifâ etmelidir. Ama mislini yaptıktan sonra hatırlarsa, misli onun yerine geçer. Arada geçen kısımlar da lağvedilir. Meselâ rükûu unutarak terk eden kişi, müteâkib rek'atteki rükûu yapmadan önce hatırlarsa, hemen rükûu edâ eder ve önceden yaptığını lağvederek namazına devam eder. Selâm vermeden önce sehiv secdesi yapar. Müteâkib rek'atin rükûunu yaptıktan sonra hatırlarsa, ikinci rükû birincinin yerine geçer. Böylece sonraki, öncekinin yerine geçmiş olur. Selâmdan önce hatırladığı takdirde, öncekiyle sonraki arasında geçen kısımları lağveder. Bunu eğer selâmdan sonra hatırlamışsa ve örfe göre aradan uzun zaman geçmemişse veya kendisine afv edilmeyen bir necaset bulaşmamışsa, altı kelimedenden fazla konuşmamışsa, namazı batıl kılacak amel-i kesîr işlememişse, unutmuş olduğu rükûu yerine getirmesi vâcib olur. Meselâ bir rükûu terk etmiş olan kişi, anılan şartları ihlâl etmeksizin selâmdan sonra bunu hatırlarsa; kalkıp rükûa varması, sonra onu tamamlayan şeyleri (iki secdeyi) yapması ve selâm vermesi gerekir. İlk teşehhüd gibi müekked bir sünneti terk edip müteâkib rek'ate kalkan kişi, eğer kıyam hâline yakınsa oturmaya geri dönmeyebilir. Bilerek, kasten geri dönerse namazı batıl olur. Unutarak veya bilmeyerek geri dönerse namazı batıl olmaz. Ama sehiv secdesi yapması sünnet olur. Felâket anında okunanı değil de, normal olarak her gün okunmakta olan Kunutu terk ederek oturmak için rükû haddine varacak şekilde eğilirse artık Kunut için kıyama geri dönmeyebilir. Bilerek ve kasıtlı olarak geri dönerse namazı batıl olur. Aksi takdirde, ilk teşehhüdde oturmayıp ayağa kalkan kişinin, yukarıda belirtilen hükmüne tâbi olur. Bu anlatılanlar, kişinin imama tâbi olmayarak namaz kılmaması hâlinde söz konusudur. Bir kimse, eğer imama tâbi olarak namaz kılarken ilk teşehhüd veya Kunutu kasıtlı olarak terk etmişse, geri dönüp imama katılabileceği gibi, bekleyerek imamın kendisine ulaştıktan sonra namaza devam etmesi de mümkündür. Eğer bu ikisinden birisini sehven terk etmişse, geri dönüp imama tâbi olması vâcib olur. Dönmediği takdirde namazı batıl olur. Ancak bu her iki durumda da imama katılmak için geri dönmeyip imamdan ayrılmaya niyet etmesi hâlinde namazı batıl olmaz. Kendisi de imamdan ayrılmış münferid olur. İmam veya imama uyan kimse, sözgelimi kasıtlı olarak ilk teşehhüdü veya Kunutu terk ettiğinde, eğer bu terk etme halinde kıyama daha yakın bulunur veya Kunutu terk etme hâlinde rükû haddine varmış olur da bunları telâfi etmek için geriye dönerse, muktedînin imamla birlikte geri dönmemesi vâcib olur. Bu durumdaki

muktedî, imamdan ayrılmaya kalbiyle niyet eder. Yahut da teşehhüdü terk etme hâlinde imamla birlikte teşehhüde geri dönmeyip kıyam hâlinde imamı bekler. Kunutu terk etme hâlinde de imamla birlikte geri dönmeyip secde de onu bekler. Eğer bilerek ve kasıtlı olarak imamla birlikte geri dönerse namazı batıl olur. Aksi takdirde batıl olmaz. İmam birinci teşehhüdü terk edip kıyama kalkarsa, muktedînin de onunla birlikte kalkması vacib olur. İmam bu durumda teşehhüde geri dönerse, muktedî onunla birlikte geri dönmez.

2. Sehib secdesinin ikinci sebebi, fazlalıktan şüphe etmektir. Namazdaki bir kişi, kıldığı rek'atlerin sayısında şüpheye düşerse, geri kalan kısma kendi kesin hükmüne göre devamla vâcib olarak namazını tamamlar ve fazla kıldığı ihtimalinden ötürü sehib secdesi yapar. Şüpheye düşen kişi, zannına göre hareket etmeyeceği gibi başkasının haberine de kulak vermez. Ancak haber verenlerin sayısı tevatür derecesine varırsa, onların haberine göre hareket etmesi gerekir.

3. Sadece kasıtlı olarak yapılması halinde namazı batıl kılan bir davranışı sehven yapmak. Buna örnek olarak itidal veya iki secde arasında oturma gibi kısa bir rükünü uzatmak gösterilebilir. Unutarak az konuşmak da böyledir. Bu davranışlardan birini sehven yapmış olduğuna kesin kanaat getiren kişinin sehib secdesi yapması gerekir. Ama bunları yapıp yapmadığından şüphe eden kişinin sehib secdesi yapması gerekmez. Boynu yan tarafa çevirmek veya iki adım yürümek gibi kasıtlı olarak yapılması hâlinde de, namazı batıl kılmayan fiillerin sehven veya kasıtlı olarak yapılması halinde de, sehib secdesi gerekmez. Çok konuşma veya çok yeme gibi, kasıtlı da olsa, sehven de olsa, yapılması durumunda namazı batıl kılan fiilleri yapmak durumunda sehib secdesi gerekmez. Bunları işleyen kişinin zaten namazı batıl olmuştur.

4. Ka'de halindegken Fâtiha'nın bir kısmını veya tümünü tekrarlamak gibi namazı batıl kılmayan sözlü bir rükünü, mahallinden başka bir yere nakletmekten ötürü sehib secdesi gerekir. Rükû hâlinde zamm-ı sûre okumak gibi, sözlü bir sünneti de mahallinden başka bir yere nakletme hâlinde yine secde gerekir. Fâtiha'dan önce zamm-ı sûreyi okumak bundan istisna edilmiş olup bu takdirde secde gerekmez.

5. Muayyen bazı şeyleri terk etmekten şüpheye düşmek. Meselâ felâket anı dışında mûtâd Kunutu okumadığından şüphelenen kişi de secde etmelidir. Meselâ Kunut'ta Kunut duasını mı, yoksa salavâtı mı terkettiğini bilemeyip şüphelenen kişinin secde etmesi gerekir. Eb'azdan olan bir sünnetin tamamını yerine getirip getirmediği hususunda şüpheye düşen kişinin sehib secdesi yapması gerekmez.

6. Muktedînin inancına göre de olsa namazında noksanlık bulunan bir kimseye iktidâ ederek peşinde namaz kılmak. Meselâ sabah namazın da Kunutu okumayan veya rükûdan önce okuyan birine iktidâ ederek ardında namaz kılan kimse selâm vermeden beklemeli ve imamın selâmından sonra sehib secdesi yapmalıdır. İlk teşehhüde Peygamber Efendimize salât getirmeyen birine iktidâ ederek namaz kılan kişinin de sehib secdesi yapması gerekir. 427 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fikhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 635-648.

Sehib Secdesinin Hükümü

Sehib secdesinin hükmüne ilişkin olarak mezheplerin detaylı görüşleri aşağıya alınmıştır. Hanefiler dediler ki: Sahih olan görüşe göre sehib secdesi vâcibtir. Onu terk eden kimsenin namazı batıl olmasa

bile, günahkâr olur. Sehiv secdesi, vaktin müsâid olması hâlinde vâcib olur. Meselâ sehiv secdesiyle yükümlü olan kişi, sabah namazını tamamladıktan sonra, güneşin doğması hâlinde bu secdeyi yapmaz. Çünkü güneşin doğması hâlinde vakit namaza elverişli olmaz. Yine bunun gibi, bir kimse ikindi namazını kılmaktayken gurûbtan önce güneşin kızarak renk değiştirmesi hâlinde, uhdesinde bulunan sehiv secdesini yapmaz. Veya sehiv secdesi yapması gereken kişinin, selâmdan hemen sonra kasıtlı olarak abdest bozma, konuşma veya mescidden hemen çıkıp gitme gibi namaza devam etmeye engel bir durumun vukû bulması hâlinde sehiv secdesi yükümlülüğü düşer ve namazı iade etmesi de gerekmez. Ancak namazın devamına engel olan bu hal, namaz kılan tarafından kasıtlı olarak meydana getirilmişse, namazın iade edilmesi vâcib olur. (Gerektiğinde) sehiv secdesini imam veya yalnız başına namaz kılan kişi yapmalıdır. İmama uyararak namaz kılmakta olan kişide sehiv secdesini gerekli kılan bir davranış meydana gelirse, sehiv secdesini gerekli kılan davranış imamda meydana gelirse, imamın bundan ötürü sehiv secdesi yapması hâlinde cemaatin de imama uyması vâcib olur. Bu durumdaki kişi, baştan beri imama tâbi olmuş olsa bile hüküm değişmez. Bu durumda imam sehiv secdesini yapmazsa muktedî de secde etmez. Namazı iade etmesi de gerekmez. Ancak imam kasıtlı olarak selâmdan hemen sonra namaza zıt bir davranışta bulunursa, hem imamın hem de imama tâbi olan kişinin namazı iade etmesi vâcib olur. Cuma ve bayram namazlarında cemaatin fazla kalabalık olması hâlinde, namazı birbirine karıştırmamaları için, gerekli olsa bile sehiv secdesi yapmamak daha uygun olur.

Hanbeliler dediler ki: Sehiv secdesi bazan vâcib, bazen sünnet, bazen de mubah olur. Bu da sehiv secdesinin sebeplerinin muhtelif olmasından ileri gelmektedir. Bu anlatılanlar, imam ve yalnız başına namaz kılan kimseleri ilgilendirmektedir. İmama uyararak namaz kılmakta olan kişinin, mubah olarak sehiv secdesi yapması hâlinde, imamla birlikte sehiv secdesi yapması vâcib olur. İmama uymadığı takdirde namazı batıl olur. İmam veya yalnız başına namaz kılan kişi, mubah veya sünnet olan sehiv secdesini terk ederse, herhangi bir şey gerekmez. Vâcib olan sehiv secdesini, selâmdan önce yapmak daha faziletlidir. Meselâ, kasden terk edilmesi hâlinde namazı bozan vâciblerden birini, sehven terk eden kişinin yaptığı sehiv secdesi vâcibtir. Vâcib olan sehiv secdesini unutarak selâmdan önce ifâ etmeyip selâm verme durumunda, Örfe göre yakın bir fasıladan sonra hatırlarsa, abdesti bozulmamış veya mescidden çıkmamışsa, konuşmuş veya kıbleden sapmış olsa bile derhâl bu secdeyi yerine getirmesi vâcib olur. Ama bu arada abdesti bozulmuş veya mescidden çıkmışsa yahut da aradan uzun bir zaman kesiti geçmişse, sehiv secdesi yükümlülüğü düşer. Bu durumda namazı iade etmek de gerekmez. Vâcib olan sehiv secdesini selâmdan sonra yapmak daha faziletli olduğu halde -ki bu namazı tamamlamadan önce sehven selâm vermekten ötürü vâcib olmuştur- bu secdeyi kasden terk eden kişi, günahkâr olsa bile namazı batıl olmaz. Bu secdeyi, unutarak yapmayıp örfe göre kısa zaman sonra hatırlaması durumunda ifâ etmesi vâcib olur. Aksi takdirde namazı sahîh olsa bile günahkâr olur. Aradan örfe göre uzun zaman geçmişse veya abdesti bozulmuşsa yahut da mescidden çıkmışsa secde yükümlülüğü düşer. Bilmeyerek terk etmişse, günahkâr olmaz ve namazı da sahîh olur. İmama tâbi olarak namaz kılmakta olan kişi, imamla beraberken sehiv secdesi yaparsa ve kendisi de muvafık biriyse imam, onun secdesini üstlenir. İmam vâcib olan sehiv secdesini yapmazsa, kendisine uyan kişiye, imamın yapacağından ümidini kesmesi anında secde etmesi vâcib olur. Ama mesbûk ise, eksigini kılıp tamamladıktan sonra secde etmelidir.

Malikiler dediler ki: Sehiv secdesi imam ve yalnız başına namaz kılan kişi için sünnettir. İmama tâbi olarak namaz kılmakta olan kişi, imamla beraber iken sehiv secdesini gerektiren bir davranışta bulunursa, bu secdesini imam üstlenmiş olur. İmamın üzerinde sehiv secdesi varsa, bu secdenin sebep olduğu davranış esnasında imamla birlikte bulunmuş olmasa bile, sehiv secdesinde ona uyararak secde etmelidir. Uymadığı takdirde namazı batıl olur. Tabî bu sehiv secdesi, yapılmaması hâlinde namazı batıl kılan bir sehiv secdesi ise böyledir. Aksi takdirde batıl olmaz. Yapılmaması hâlinde namazı batıl kılan ve kılmayan secdelerin izahı aşağıda gelecektir: İmam veya tek başına namaz kılan kişi, selâmdan sonra yerine getirilmesi gereken bir sehiv secdesini terk ederse bu secdeyi, yasak da olsa herhangi bir vakitte ifâ eder. Selâmdan önce yapılması gereken bir sehiv secdesini kasden terk etmişler ve bu secde de, namaz sünnetlerinden üçünü yapmamaktan ötürü gerekli olmuşsa namaz batıl olur. Eğer bu secdeyi sehven terk etmişlerse ve arada örfe göre uzun bir zaman geçmemiş, kendilerinde de abdest bozulması gibi namaza zıt bir durum meydana gelmemişse hemen yerine getirirler. Böylece namazları sahîh olur. Anılan şartlar ihlâl edilir ve aradan da uzun zaman geçerse namazları batıl olur. İmamın veya münferid kimsenin selâmdan önce yapılması gereken bir sehiv secdesini kasden terk etmesi durumunda, eğer bu secde namazın sünnet tekbirlerinden iki tanesini terk etmek gibi üç sünneti terk etmekten az olan bir noksanlık sebebine dayanıyorsa, herhangi bir şey yapmak gerekmez. Eğer bu secdeyi unutarak yapmaz ve selâm verirler de aradan uzun zaman geçmemiş olursa yerine getirilmelidirler. Aksi takdirde vazgeçerler ve namazları da sahîh olur. İmamın sehiv secdesi yapması gerekir de secde etmezse, ona tâbi olanın secde etmesi gerekir.

Şafililer dediler ki: Sehiv secdesi bazen vâcib, bazen sünnet olur. Vâcib olması sadece bir tek durumdadır. Şöyle ki: Namaz kılmakta olan kişi, muktedî ise ve imamı da sehiv secdesi yaparsa, bu durumda kendisinin de imama tâbi olarak secde etmesi vâcib olur. Aksi takdirde imamın sehiv secdesinden önce, ona tâbi olmaktan ayrılmaya niyet etmezse namazı batıl olur ve iade etmesi gerekir. İmam sehiv secdesi yapmazsa, muktedînin de yapması vâcib olmaz; mendub olur. Gelecek sebeplerden ötürü sehiv secdesi, imam ve muktedî için sünnet olur. Ancak sehiv secdesi cemaat fazla kalabalık olduğu için karışıklığa yol açacaksa, imamın bu durumda secdeyi ifâ etmemesi gerekir ve terk etmesi sünnet olur. Münferid olarak namaz kılan kişinin veya imamın, sünnet olan sehiv secdesini terk etmeleri durumunda bir şey gerekmez. Namazları da batıl olmaz. İmama uyararak namaz kılmakta olan kişi, imamla birlikteyken sehiv yaparsa secde etmesi gerekmez. İmamı da, sözgelimi abdestli olmadığı açığa çıkmamış olma gibi hatasını üstlenmeye ehil biri ise, onun secdesini üstlenir. İmama uyararak namaz kılmakta olan kişi, imamdan ayrıldıktan sonra sehiv yaparsa, meselâ mesbûk kimse imamın selâmından sonra kalkıp eksikliğini ikmâl ederken sehiv yaparsa, yalnız başına namaz kılan kimse gibi olur. Böyle durumda secde etme sebebinin meydana geldiği yerde secde etmesi sünnet olur. 428 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fikhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 648-650.

TİLÂVET SECDESİ

Tilâvet secdesinin meşru oluşunun delili: "Sahîhayn"de geçtiği üzere, İbni Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.s.) Kur'an okurken içinde secde (âyeti) bulunan bir sûreye geldiğinde secde eder ve biz

de kendisiyle birlikte secde ederdik. Öyle ki bir kısmımız, alnını koyacak yer bulamazdı.”

Rasûlullah (s.a.s.) buyurdular ki:

“Âdemoğlu secde âyetini okuduğunda secde ederse, Őeytan oradan ayrılır ve ağlayarak der ki: Eyvah! Âdemoğlu secdeyle emrolundu; secde etti. Onun için cennet vardır. Ben de secdeyle emrolundum; isyan ettim. Benim için de ateŐ vardır.” 429 Müslîm, imân, 133; İbn Mâce, İkâme, 70.

Ümmet, Kur’an-ı Kerîm’de belirli yerlerin okunması hâlinde tilâvet secdesi etmenin meŐruluđu hususunda icmâ etmişlerdir. 430 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkıhı- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 651.

Tilâvet Secdesinin Hükümü:

AŞağıda anlatılacak Şartlar muvacehesinde secde âyetini okuyanın veya dinleyeninin secde etmesi, Hanefiler dışındaki üç mezhebin ittifakıyla sünnettir.

Hanefiler dediler ki: Tilâvet secdesinin hükümü, okuyana ve dinleyene vâcib olmasındır. Secde âyetini okuyan veya dinleyenlerden, secde etmeyen günahkâr olur. Sonra bu vücûb bazan geniş süreli, bazan da dar süreli olur. Secdenin mûcib sebebi, yani secde âyetinin okunuŐu namaz dışında vukû bulmuŐ ise bu vücûb geniş süreli olur. Hayatın sonuna dek ertelense ve hatta yükümlüsü secde etmeden ölse bile günahkâr olmaz. Ama geciktirmek tenzîhen mekruhtur. Secdenin mûcib sebebi namazda vukû bulmuşsa, yani bir kişi secde âyetini namazdayken okumuşsa, bu durumda derhal secde yapması vâcib olur. Öyle ki, secde âyetini okumakla secde arasında üç âyet okuyacak bir zamandan daha uzun bir fasılanın geçmemesi Şarttır. Aradan bundan daha fazla bir zaman geçerse, secdenin ivediliği ortadan kalkar. Namaz kılariken secde âyeti, okunmakta olan sûrenin ortasında geçmişse, yapılması gereken en faziletli davranış, secde âyetini okur okumaz sûrenin geri kalan kısmını okumadan hemen secde yapmak sonra da kalkıp sûrenin geri kalan kısmını tamamladıktan sonra rükûa gitmektir. O anda secde edilmez ve arada üç âyet okuyacak miktardan daha uzun bir zaman geçmezden önce rükûa gidilirse, rükûa giderken aynı zamanda secdeye de niyet edildiği takdirde, rükû ile birlikte secde de yapılmıŐ sayılır. Yine aradaki zaman sınırını aŐılmadan, namazın aslî secdesine varıldığında, bu secdeyle birlikte tilâvet secdesine niyet edilmese bile, aslî secde aynı zamanda tilâvet secdesinin yerine de geçerli olur. Eğer aradaki zaman sınırı aŐılmıŐsa, bu secde ne rükû, ne de aslî secdeyle sakıt olur. Bunun için namazdayken özel bir secde yaparak kaza etmek vâcib olur. Namazdan çıktıktan sonra ise, vakti geçtiği için kaza edilmez. Ancak namazdan çıkış, namaza zit bir fille değil de selâm ile olmuşsa, bu durumda selâmdan hemen sonra kaza edilmelidir. Namazdayken okunan secde âyeti, sûrenin sonundaysa, en faziletli davranış rükûa gitmek ve rükû zımınında secdeye de niyet etmektir. Rükû etmeden secdeye gidip de sonra ayağa kalkılırsa, bir sonraki sûreden birkaç âyet okuduktan sonra bilinen Şekliyle namazı tamamlamak mendub olur. 431 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkıhı- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 651-652.

Tilâvet Secdesinin Şartları

Secde âyetini işitenin, dinleme kasdı olmalıdır. Böyle bir kasdı olmayan kişinin secde etmesi, Mâlikîlerle Hanbelîlere göre vâcib değildir. Hanefîlerle Şâfîîlerin bu husustaki görüşleri aşağıya alınmıştır. Hanefî ve Şâfiiler dediler ki: Secde âyetini işitenin, dinleme kasdı alması şart değildir. Aksine, dinleme kasdı bulunmasa bile her işitenin secde etmesi gereklidir. Bunlardan ayrı olarak mezheblere göre tafsilâtlı bazı şartlar daha vardır ki, bunları aşağıda ele almış bulunmaktayız. Hanefîler dediler ki: Namazın, iftitah tekbiriyle vaktin belirtilmesi niyeti dışındaki bütün şartları, tilâvet secdesi için de şarttır. Bu ikisi, tilâvet secdesi için şart koşulmamıştır. Tilâvet secdesinin tanımı kısmında da açıklanacağı üzere, bu secde için iftitah tekbiri alınmaz. Müslüman olmak, balığ olmak, akıllılık, hayız ve nifastan temizlik gibi namaz için gerekli olan vücûb şartları, aynı şekilde tilâvet secdesi için de vücûb şartlarıdır. Şu halde dinlemek veya okumak durumunda çocuğa, deliye, kâfire, hayızlı ve nifaslıya tilâvet secdesi vâcib olmamaktadır. Ama bunlardan birinin okuduğu secde âyetini duyan biri, edâ olsun kaza olsun, secdeyle yükümlü olmaya ehil ise, secde etmek mecburiyetinde olur. Bu âyetleri duyanlar, sarhoş veya cünüb olsalar da secdeyle yükümlü olurlar. Çünkü bunlar, secdeyi kaza olarak yerine getirmekle mükelleftirler. Yalnız, secde âyetini deli bir kimse okumuşsa, duyanların secde etmeleri vâcib olmaz. Mümeyyiz olmayan çocuk da deli hükmüne tâbidir. Çünkü tilâvetin (Kur'an-ı Kerim okumanın) sahîh olabilmesi için mümeyyizlik şarttır. Yine bu cümleden olmak üzere, secde âyetini nakleden teyp) gibi bir âletten veya papağandan işiten kimsenin de tilâvet secdesi yapması gerekmez. Zîrâ bu ikisinde, tilâvetin sahîh olabilmesi için gerekli mümeyyizlik şartı mevcut değildir.

Hanbelîler dediler ki: Tilâvet secdesinin sahîh olabilmesi için okuyanın ve dinleyenin hadesten taharet, necasetten uzak durmak, kibleye yönelmek, niyet ve namazın sıhhati için gerekli diğer şartları taşımaları şarttır. Secde âyetini dinleyenlerin ayrıca şu iki şartı daha taşımaları gerekir:

1. Âyeti okuyanın, dinleyene, nafîle namazda olsa bile imamlık yapmaya yetkili olması gereklidir. Meselâ bu âyeti bir kadından dinleyen kişinin secde etmesi sünnet olmaz. Yine bu âyeti, insandan başka bir varlıktan, meselâ teypten veya papağandan işiten kişinin secde etmemesi daha iyi olur. Secde âyetini kendisine imamlık etmeye ehil olmayan bir ümmîden veya kötürümden işiten kimsenin secde etmesi sünnet olur.

2. Secde âyetini okuyanın da secde etmesi gerekir. Secde etmediği takdirde bu âyeti kendisinden işiten kişinin de secde etmesi sünnet olmaz. Eğer secde âyetini okuyan kimsenin sağ tarafı boşsa, sol tarafında veya önünde secde etmesi sahîh olmaz. Sessiz kiraatli bir namazda imamın secde âyetini okuması mekruhtur. Okuyup da secde etmesi hâlinde, cemaatin kendisiyle birlikte secde etmesi gerekmez. Ama sesli kiraatli namazlarda durum bunun tersinedir. İmam secde ettiği takdirde, cemaatinde kendisine uyararak secde etmesi sünnet olur. Şunu da kaydedelim ki: Secde âyeti bir defadan fazla okunur ve duyulursa, tilâvet secdesinin de o nisbette tekrar edilmesi sünnet olur.

Malikîler dediler ki: Tilâvet secdesinin sahîh olabilmesi için, okuyanın veya işitenin hadesten taharet, necasetten taharet, kibleye yönelme, setr-i avret ve namazın sıhhati için gerekli diğer şartları taşımaları gerekir. Okuyan, fâsık olsa veya kadın gibi imamlığa yetkili olmadığı halde, okumakla halka sesinin güzel

olduğunu duyurmayı kasetmiş olsa bile tilâvet secdesi yapar. Farz da olsa, namazda secde âyetini okuyan kişi, bu secdeyi namazda edâ etmelidir. Ancak farz namazdayken kasıtlı olarak secde âyetini okumak mekruhtur. Bu anlatılanlar, namaz kılan kişinin imam veya münferid olmasıyla ilgiliydi. İmama tâbi olarak namaz kılmakta olan kişiye gelince; bu kişi, imamına tâbi olarak secde eder. Secde etmediği takdirde namazı batıl olmaz. Çünkü bu, namazın parçalarından biri değildir. Secde âyetini imamdan ayrı olarak okuyan kişinin secde etmemesi gerekir. Secde ettiği takdirde, davranışı imamınkine zıt olduğu için namazı batıl olur. Cenaze namazı diğer namazlardan istisna edilmiştir. Bu namazda secde âyeti okunsa bile secde edilmez. Nitekim Cuma hutbesinde ve diğer hutbelerde secde âyetinin okunması durumunda da secde edilmez. Secde edildiği takdirde Cuma hutbesi ve cenaze namazı batıl olmaz. Tilâvet secdesi hususunda, secde âyetini okuyan kimse açısından üç şart daha gereklidir:

1. Secde âyetini okuyan kimsenin farz namazda imamlığa yetkili olması gereklidir. Delinin, kâfirin veya abdestsiz olan bir kimsenin secde âyeti okuması halinde, ne kendisi, ne de dinleyen secde etmezler. Aynı şekilde dinleme kasdı olmaksızın işiten de, secde etmez. Okuyan kadın veya çocuk ise, kendisi secde eder, ama dinleyen secde etmez.
2. Secde âyetini okuyan kişi, sesinin güzelliğini halka duyurmak kasdıyla okumuş olmamalıdır. Maksudı bu ise dinleyenler secde etmezler.
3. Secde âyetini dinleyen kasdı, okuyucudan kıraat ve izhâr, idğam, med, kasır ve benzeri şeyler gibi kıraatle ilgili hükümleri veya sözgelimi Verş'in ve diğerlerinin rivayetleri gibi kıraatle ilgili bir rivayeti öğrenmek olmalı, ya da okuyucunun maksadı, bu hususları öğretmek olmalıdır. Secde âyetini işiten kişi bu şartlara hâiz olduğu takdirde secde eder. Okuyan secde etmese bile kendisi secde eder. Ancak namazda imam, secde âyetini okuyup secde etmezse, cemaat ondan ayrı olarak secde etmez. Kur'an-ı Kerîm okumakta olan kişinin abdesti yoksa sırada gelen secde âyetini okumaz ve kıraat tertibini bozmamak için sadece kalbiyle bu âyeti mülâhaza eder ve öylece bir sonraki âyete geçer. Yine bunun gibi secde âyeti okunduğu vakit, tilâvet secdesinin yapılması yasak olan bir vakitse, yine secde âyeti okunmayıp sadece kalben mülâhaza edilerek sonraki âyete geçilir. Hoca veya öğrenci, secde âyetini birkaç kez tekrar ederlerse, her birinin sadece ilk okuyuşta bir defa secde etmeleri sünnet olur. Okuyucu bir veya iki âyet gibi kısa bir fasıla ile sadece mahallini geçerse, secde âyetini tekrar iade etmeksizin secde etmesi istenir. Ama aradan daha uzun bir fasıla geçmişse, farz namazda olsa bile secde âyetini yeniden okuyarak secde etmelidir. Yalnız, farz namazda rükûa eğilmediği, yani rükû etmediği takdirde secde eder. İkinci rek'atte rükûa vardıktan sonra secde zamanı kaçırılmış olur.

Şafililer dediler ki: Tilâvet secdesi için gerekli bazı şartlar vardır:

1. Kıraat, meşrû' bir kıraat olmalıdır. Cünüb kimsenin okuması gibi haram, veya namaz kılmakta olan kişinin, sözgelimi rükû hâlinde okuması gibi mekruh bir kıraat ise, ne okuyanın ne de dinleyenlerin secde etmeleri sünnet olmaz.
2. Secde âyeti, okuma kasdıyla okunmuş olmalıdır. Secde âyetini unutarak okumaktan veya papağan (ve fonograf) gibi unutmüş kimse hükmünde olanların okumasından dolayı secde etmek meşru olmaz.
3. Secde âyetinin tamamı okunmuş olmalıdır. Bir kısmı okunduğu takdirde secde gerekli olmaz.
4. Secde âyeti, Fâtiha'yı okumaktan âciz biri tarafından Fâtiha yerine okunmuş olmamalıdır. Fâtiha yerine okunursa secde gerekmez.

5. Secde âyetinin okunmasıyla, secde arasındaki fasıla uzun sür-memeli ve ondan da yüz çevirmemelidir. Aksi takdirde secde gerekmez. Fasılanın uzunluğu, normal kılışla iki rek'at namaz kılma süresinden fazla olan bir zamanla takdir edilmiştir.
6. Secde âyetinin tamamını bir kişi okumuş olmalıdır. Meselâ âyetin bir kısmını bir kişi, geri kalan kısmını da başka bir kişi ikmâl ederse secde gerekmez.
7. Taharet, kıbleye yönelme gibi namaz için şart olan hususlar, tilâvet secdesi için de şarttır. Bu şartlar genelde hem namaz kılında, hem de diğerlerinde aranır. Ancak, namaz kılan için iki şart daha gereklidir:
- a. Secde âyetini secde etmek kasdıyla okunmalıdır. Bu maksatla okur da kasıtlı olarak ve aynı zamanda hükmünü bilerek secde ederse namazı batıl olur. Ancak, Cuma günü sabah namazında secde sûresini okumak bundan istisna edilmiş olup sünnettir. Dolayısıyla bu namazda secde etmek de sünnettir. Ama Cuma sabahında bundan başka secde âyetlerini okuyup da namazdayken secde edilirse namaz batıl olur. Tabîi bu hüküm kasıtlı olarak ve hükmünü bilerek böyle yapıldığı takdirde geçerlidir. Ama bunun yanında, sözgelimi Perşembe günü sabah namazında Secde sûresini bile bile okuyup namazdayken secde edenin namazı batıl olur. İmamın secdesi meşru olduğu takdirde, ardında namaz kılmakta olanın kendisine tâbi olarak secde etmesi vâcib olur. Hükmünü bilerek ve kasıtlı olarak bu hususta imama uymayanın namazı batıl olur.
- b. Namaz kılmakta olanın, secde âyetini de bizzat kendisi okumuş olmalıdır. Secde âyetini başkası okuyup secde etse bile, kendisi secde etmez. Hükmünü bilerek ve kasıtlı olarak secde ederse namazı batıl olur. Cenaze namazını kılmakta olan kişi, secde âyetini okusa bile secde etmez. Hutbe okuyan kişiye, secde âyetini okumakla secde eder. Etmesi de sünnettir. Ama dinleyiciler, secde ettikleri takdirde hutbeden yüz çevirmiş olacaklardır. Böyle olunca da secde etmeleri haram olur.
- 432 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 652-656.

Tilâvet Secdesinin Sebepleri

Tilâvet secdesinin sebepleri, mezheblere göre ayrı ayrı, geniş biçimde aşağıda ele alınmıştır. Hanefiler dediler ki: Tilâvet secdesinin sebepleri üç tanedir:

1. Secde âyetini okumak: Sağır olmak gibi bir sebepten dolayı, kendisi duymasa bile secde âyetini okuyan kimsenin secde etmesi vâcibtir. Bu âyeti ister namaz dışında, ister namazda, gerek imamın ve gerekse münferid namaz kılanın okuması halinde, secde etmesi vâcibtir. İmama uymuş olarak namaz kılmakta olan kişiye, secde âyetini okusa bile secde etmesi vâcib olmaz. Zîrâ bu kişinin, imamın arkasındayken Kur'an okuması yasaktır. Dolayısıyla okuması da secdeyi gerekli kılmaz. Hatib, Cuma hutbesindeyken secde âyetini okursa, hem kendisinin, hem de dinleyicilerin secde etmeleri vâcib olur. Bu secdeyi minberden inerek yapar ve cemaat da kendisiyle birlikte secde eder. Ancak secde âyetini minberde okuması mekruhtur. Namazdayken secde âyetini okuması, bu secdeyi rükû zımında veya namazın aslî secdesiyle birlikte edâ ederse, mekruh olmaz. Ama kendisinin yalnızca secde etmesi, bunun tersinedir. Bu durumda namaz kılanları şaşırtacağından dolayı, böyle yapması mekruh olur.
2. Secde âyetini başkasından işitmek: Bu işitme esnasında işiten ya namazda olur veya namaz dışında

olur. Kendisinden işitilen, yani okuyan da bu iki durumdan birinde olur. İşiten kişi namazda olursa, imam olsun, münferid olsun bu secdeyi namaz dışında yapması vâcib olur. Ancak bu âyeti, imama uymuş birinden işitecek olursa, doğru görüşe göre secde etmesi vâcib olmaz. Secde âyetini işiten kişi, imama uyararak namaz kılmakta olan biriyse ve bu âyeti kendi imamından başkasından duymuşsa, yine aynı hükme tâbi olur. Eğer imamdan duymuşsa ve müdrük (namazın tümünde imamlarla beraber olmuş biri) ise secdede de imama tâbi olması vâcib olur. Eğer mesbûk ise ve secdeden önce imama kavuşmuşsa, secdede yine imama tâbi olması vâcib olur. İmamın secde âyetini okuduğu rek'atte imama kavuşmuş olur, fakat imam kendisinden önce secdeyi ifâ etmiş bulunursa, kendisi artık secde etmez. Ama secde âyetinin okunduğu rek'atten bir sonraki rek'atte imama kavuşursa, namazdan sonra secde eder.

3. İktidâ: İmam secde âyetini okuduğunda, kendisine tâbi olanlar bunu işitmeseler bile secde etmeleri yâcib olur.

Hanbeliler dediler ki: Tilâvet secdesinin iki sebebi vardır:

1. Secde âyetini okumak.

2. Önce geçen şartlar doğrultusunda bu âyeti başka birinden işitmek: Ayrıca secde ile secde sebepleri arasına, örfe göre uzun bir fasıla girmemelidir. Okuyan veya işiten hadesli olur ve suyu kullanmaya da muktedir olmazsa, teyemmüm edip secde etmelidir. Ama suyu kullanmaya muktedir olursa, secde yükümlülüğü sakıt olur. Çünkü abdest aldığı takdirde, aradaki fasıla uzayacaktır. Şu da var ki: Muktedir ancak, imamın secde ettiği durumlarda secde edebilir.

Malikiler dediler ki: Tilâvet secdesinin sebepleri, secde âyetini okumak ve bu âyeti dinlemek kasdıyla işitmektir.

Şafiler dediler ki: Tilâvet secdesinin sebepleri, önce anlatılan şartlar doğrultusunda ilgili âyetlerden birini okumak ve okunan secde âyetini işitmektir. 433 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fikhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 656-657.

NOT: Değerli okucular; Ben araştırmalarım da, Abdeste başlarken veya Namaza başlarken Niyet, kalple olur. Bu Niyet, Namaz Abdesti, Gûsül Abdesti, Teyemmüm Abdesti, Farz Namaz, Sünnet Namaz veya Nafile Namazlarda da aynıdır. Ben konu bölünmesin diye olduğu gibi yazdım. En doğru kaynak, hiç şüphesiz Kur'an ve Sünnet'tir. Bunun dışında alimler ve imamlar hata yapabilirler yani nadiren de olsa görüşlerinde yanlış bilgi verebilirler. Birde, bu temizlik ve namaz bölümlerinde yazmış olduğum Dört Mezhep İmamlarının görüşleri, yazmış olduğum tüm konularda tamamı, İmamlarımızın kendi görüşleri değildir bir kısmı yani kendilerinden sonra gelen, onları takip eden (öğrencilerinin) İmamların görüşleridir. Allâh Subhânehu ve Teâlâ onlara Rahmet etsin. Bu notu yazmamdaki amaç, yanlış bilgi verip, gerek değerli imamlarımızı gerekse kendimizi zan altında bırakmamak içindir. Sizlere buradan tavsiyem eğer, tüm bu yazmış olduğum konularla alakalı, yanlış olduğunu düşündüğünüz veya bildiğiniz bir şey varsa, onu Kur'an ve Sünnet'ten araştırmanızdır. Allâh Subhânehu ve Teâlâ bize ve Tüm Müslüman kardeşlerimize dinimiz İslâm'ı doğru öğrenmeyi ve hayatımızın her alanında doğru uygulamayı nasib etsin İnşâAllâh. Allâhümme Amin.

Hâtime:

Hamd âlemlerin rabbi olan Allâh'a mahsustur. Salât ve selâm yaratılmışların en hayırlısı Muhammed

sallallâhu aleyhi ve sellem'in, âlinin ve ashabının üzerine olsun.

Yardım ve başarı, izzet ve şeref Allâh'tandır.

O, her şeyin en iyisini bilendir.

Muvahhid Kullara Selâm Olsun.

Polat Akyol

NOT: KONUNUN DEVAMI VAR

KAYNAKLAR:

426 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 632-635.

427 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 635-648.

428 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 648-650.

429 Müslîm, imân, 133; İbn Mâce, İkâme, 70.

430 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 651.

431 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 651-652.

432 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 652-656.

433 Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi- 2, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 656-657.

ÇEVİREN :

Şaban Kurt